

# PAGINI LITERARE

## S U M A R U L

**Ion Țigăra**, *Mă strecor ca furii*, — *Nu e veacul mai sărac*, — *Filă de basm*, — *Fără rod*, — *Giuri*, — *După examen* (Versuri)

**Gh. Pavelescu**, *Cântec și descântec*.

**Ionel Giurcă**, *In via dealtădată* (Versuri)

**Ion Debu**, *Ne mutăm* (Nuvelă)

**Teodor Murășanu**, *Dor nou*, — *Diacul Vasile*, — *Rău Impărat* (Versuri)

## PE MARGINEA CĂRȚILOR

**Aurel Marin**, *S. Tamba: Iluzie și realitate*, — *M. Sandovici: Destinul valorilor*.

**Ion I. Russu**, *I. Lupaș: Studii, conferințe și comunicări istorice*.

**Teodor Murășanu**, *Ion Munteanu: Băiatul Popii Nicolae*, — *Olga Greceanu: Pe urmele pașilor tăi, Iisus*.

## Bibliografie

## CITIȚI:

(grupul „Abecedar“ și „Pagini Literare“)

ION BĂLAN,

**FEBRE CEREȘTI, poeme**

VLAICU BĂRNA,

**BRUME, poeme**

V. BENEȘ,

**HANUL ROȘU, nuvele**

M. BENIUC,

**CÂNTECE DE PIERZANIE**

**CANTECE NOUI**

N. CARÂNICA,

**POEME ȘI IMNURI**

ROMULUS DEMETRESCU,

**INSEMNĂRI CRITICE**

sub apariție la I. E. Torouțiu

EMIL GIURGIUCA,

**ANOTIMPURI, poeme**

**POEZII TINERI ARDELENI, antologie cu 18  
măști în lut de I. Vlasiu**

TEODOR MURĂȘANU,

**LILIOARA, poeme**

GRIGORE POPA,

**CARȚEA ANILOR TINERI, poeme**

IONEL NEAMTZU,

**ORAȘUL NORDIC, roman**

---

## ABONAMENT:

În țară, pentru particulari anual . . . Lei 160.

„ străinătate . . . . . dublu

Exemplarul . . . . . Lei 10.

---

Inscris la Tribunalul Turda S. I. registrul publicațiilor, sub Nr. 3283 din 20 Iunie 1938

---

**REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: TURDA, STR. AXENTE SEVER, 18**

Tiparul tipografiei „Arieșul” S. A., Turda 60, 15 III, 1942

## MĂ STRECOR CA FURII...

Mă strecor ca furii pe sub ziduri,  
Nu e cuib de pace să măscund.  
Rătăcesc pe buze de prăpăstii,  
În adâncui nopții mă scufund.

Mă ncolțesc neliniștile toate,  
Haitele 'ndoielii iar mă strâng,  
Prăbușit la margine de viață  
Plec în palme frunte grea și plâng.

Căci ajuns la cruce de viață  
Am pornit viteaz pe drum de spini  
Și 'necat-am — crunt ca o osândă —  
Bucuria anilor pușini.

BCU Cluj / Central University Library Cluj  
Punțile aprinsu-le-am în urmă-mi,  
Mă topii pe-al veșniciei rug,  
Îmbăiat în apele durerii  
Peste doruri tras-am tăvălug.

... Tăvălug trecut-a peste toate.  
Se aștern nădejtile 'n mormânt,  
Burnițează 'n suflet îndoiala:  
— Cum se frânse — al faptului avânt?

— Când căzură — aripile minunii?  
— Drumul oblu cine l-a 'ncârnit?  
— Unde-mi sunt luminile aprinse?  
— Încotro e noul Răsărit?

Cineva rânjește 'n întunerec.  
Cineva mă cheamă înapoi.  
A cântat cocoșu-a treia oară;  
— Nu mă lepăd, viselor, de voi.

Mă strecor tăcut ca o nălucă  
Și cenușa 'n sufletu-mi v'o port  
Ca o mamă care duce 'n pântec  
Fătul drag și fără vreme mort.

# NU E VEACUL MAI SĂRAC...

Nu e veacul mai sărac, ci omul  
Pe măsura vremii nu-i croit.  
Trece'n tunet peste noi legenda,  
Largi se'ntind cărările în mit.

Buciumă minunea'n colț de zare,  
Tainele'n adâncuri licăresc,  
Culmile dau pasului măsură,  
Stelele-a chemare ne zâmbesc.

Ci, copii buimaci ai altor vremuri,  
Rătăcim cu biet picior olog  
Și spre Domnul vrerilor de piatră  
Înălțăm suspine de milog.

Și-așteptăm cu mâni încrucișate  
Să-și trimită alt Fecior la noi  
Să ne vindece din suflet lepra,  
Să-l scuipăm, să-l răstignim apoi.

Căci ne-ar cere bobul de credință  
Care mută stâncile din loc,  
Porunci-ne-ar să umblăm pe valuri,  
Să aprindem stântul jertfei foc,

Frați să fim cu cerșitorii lumii,  
Nouă Magdalenă să cinstim,  
Cu 'ndrăsneli de vultur în legenda  
Marilor pliniri să ne topim...

Nu-l trimite, Doamne, nu e omul  
Pe măsura veacului croit.  
De i-ai cere înapoi talantul  
Ți l-ar da, desigur, ruginit.

## F I L Ă D E B A S M

Drumurile, drumurile,  
Tainele, parfumurile,  
Semnele, chemările,  
Sfinte depărtările...

---

Gândul, sbor de rândunică,  
Instelatul îl despică.  
Zarea nchisă cruce-o taie,  
Arde dorul bobotaie.

Mâna 'ntinsă-i pe toiag.  
Unde-i traista de pribeag?  
Semnu-ascuns de cavalier  
Și opincile de fier?

Alelei, argat viclean,  
Adă șargul năzdrăvan,  
Jar în troacă, 'n vedre vin:  
Pleacă fătul cel mezin.

Drumurile, sborurile  
Către toate dorurile . . .  
Se deschid genunile,  
Infloresc minunile.

Punți întinse peste hău,  
Râde bunul Dumnezeu:  
Celui slab, tămăduire,  
Rană veche, lecuire,

Cerșitorul, pumn de aur,  
Ghioaga, moarte de balaur,  
Spaima'n inimă dușmană.  
Sus, aripă năzdrăvană.

Face drumul ia un cot,  
Fătul rob cu roib cu tot  
Și la curți împărătești  
Stuga 'n straiete domnești.

Dar crăița cea bălaie  
Cată semn ascuns în straiete.  
Pleacă din adânc suspinul:  
Nu e semnul, nu-i mezinul!

Iar se 'ncheagă dorurile  
Pentru toate sborurile.  
Sună iar chemările,  
Chinuie 'ntrebările . . .

# FĂRĂ ROD

Măicuță, e ceasul când peste trecut  
Bărbații s'apleacă 'n tăcere,  
Când vine-al muștrărilor spectru temut  
Și-a anilor seamă ne-o cere.

Și'n clipa când firele rupte le'nnod  
Ca limpede seama să-mi fie,  
Văd, mamă, că fost-am un pom fără rod  
In viață-ți, grădină pustie.

Căci trândav purtat-am al anilor lanț  
In lungul târiș al râmei din șanț  
Și-acuma, la capăt de drum când ajung,  
Eu nu văd niciunul din șirul lor lung  
De luptă încins și de sbor spre lumină.  
E lanțul intreg numai colb și rugină.

Drag fostu-mi-a drumul întins și ușor  
Căci stavilă n'am cutezat să dobor.  
Eu n'am suit munții de-adreptul, piepțiș,  
Trecut-am pe alături în lung ocoliș.  
Lipsitu-mi-a glas să arunc un blestem:  
Să rabd înțelept am știut — și să gem.  
Pumn strâns de revoltă eu n'am aruncat  
(Vai, nu taie sabia capul plecat!)  
Și nu 'ndrăsnii hohotul plin, viforos  
Ci zâmbetul gurii strâmbate sfios.  
O, visuri... avut-am. Pieră în grabă:  
La ce e bun cerul? Aripa e slabă.  
Nici mâna-mi cu-o faptă, nici mintea-mi cu-un gând  
N'avură plinire să iasă din rând.

Săracă măicuță, nevrednic vlăstar  
Sub ochii tăi stinși se usucă.  
Răvnit-ai o viață întreagă 'n zadar  
O singură roudă s'aducă.

Ci-i vremea târzie și ceasul bătut.  
Bărbații s'apleacă cu teamă  
Plec frunte trudită: Eu nu am Trecut  
Și nu am cu ce se dau seamă.

# GIURI

Vin mamele cu gând de răzbunare  
Să clatine cu jalba lor domnia  
Cu pumn tiran ce-o ține'n șapte uliți  
De când l-a biruit pe Irimia.

Mă'ntunec, căci e iarăși gravă pâra  
Și crunt îl chem în ceas de judecată:  
— E drept c'ai spart tăblița lui Lisandru?  
Cu ochii'n ochii mei: — Am spart-o, tată!

Și'n glasul fără tremur nu-i căință  
Nici strop de teamă-ori urmă de rușine.  
Stă 'n față Statu-Palmă, lumânare  
Cu flacăra obrazului spre mine.

— Și mâne praf îi fac tăblița nouă,  
(Un tremur scurt, a ciudă 'n colțul gurii)  
De-mi face chipu 'n haină ungurească  
Și-mi scrie dedesubt poreclă: Giuri!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

## DUPĂ EXAMEN

Da, îmi place că la carte ești  
Cea dintâi, copila mea dovadă,  
Uite, ți-am adus din târg păpușa  
Care 'nchide ochii. Colo 'n ladă

Vei găsi rochița din vitrină,  
Cărucior să-ți plimbi în el odorul,  
Cărți cu chipuri multe și povestea  
Cu pitici, cu zâne și feciorul

De'mpărat. Îți pare bine? Spune!  
Le-am adus ca 'n visul tău pe toate.  
Dar... de ce te uiți așa la mine?  
Haina?... Haina mea-i țesută 'n coate?

Și pantoful meu?... Il arde focul!  
Îți alungă umbrele tristeții.  
Tu ești cea mai bună școlăriță,  
Eu — școlarul repetent al vieții.

ION ȚIGĂRA

# CÂNTEC ȘI DESCÂNTEC

La începutul acestui secol istoricul de artă și arheologul Salamon Reinach formulează în termeni preciși, după datele etnologilor și preistoricijenilor, cunoscuta teorie a originii magice a artei, ocupându-se în special de arta plastică\*). Salamon Reinach și împreună cu el mulți alții, teoria fiind în principiu admisă, susține că desenele găsite pe pereții locuințelor speolitice, cuprinzând de obicei scene de vânătoare, nu sunt creații „estetice”, ci au o semnificație magică: cerbul sau alt animal desenat pe stâncă reprezintă imaginea vrăjitoarească prin care, datorită principiului cauzalității prin analogie, autorul desenelor soeră să aibă noroc la vânătoare. Deci prin aceste desene nu se urmărea o „emoție artistică”, care era cu totul străină primilor oameni, ci un scop pur practic în ordine de existență biologică. Acest stadiu a fost apoi depășit potrivit principiului enunțat de Wundt „eterogonia scopurilor”, interesul artistic diferențiindu-se de tehnica magică.

Teoria formulată de S. Reinach a fost generalizată aproape în același timp în într-g domeniul artei. Nimeni nu i-a dat însă o mai mare desvoltare decât Jules Combarieu în lucrările sale referitoare la originea magică a poeziei, muzicii și dansului\*\*.) Originea magică a poeziei a fost susținută și la noi de Th. D. Sperantia în studiul intitulat „Miorița și călușarii” (1914). Lucian Blaga amintește de asemenea într'unul din eseurile sale că „întăile poeziei au fost formule vrăjitoarești. Babele noastre le-au păstrat cu sfințenie și deși formulele lor ieratic înțepenite nu intenționează nicio încântare artistică, sunt totuși pline de poezie“\*\*\*.)

Se știe că s'au dat și alte explicații începuturilor poetice. Spencer considera cântecul ca un simplu produs de ajustare al organelor de respirație și vocale, Darwin al instinctului pentru conservarea speciei, Grosse ca un produs al jocului și al surplusului de energie, Bücher și Wallaschek al ritmului de coordonarea muncii, Böckel al emoțiilor, etc. Combarieu crede că toate aceste teorii cuprind o parte de adevăr, faptele fiind să dovedească însă că numai semnificația magică a cântecului ne poate da o explicație integrală\*\*\*\*.) În ceea ce ne privește, susținem și noi această teorie a începuturilor magice ale artei. În aceeași ordine de idei, mai amintim că teoria originii magice a fost aplicată și în alte domenii ale culturii: știință, tehnică, religie, organizație socială, ș. a.

\* \* \*

În general, etnologii și sociologii sunt de acord că magia reprezintă o formă primară a spiritului omenesc în care se găsec

\*) S. Reinach *L'art et la magie* L'antropologie. Paris, 193, p. 257—286, Idem, *Cultes Mythes et Religions*. Paris, Tome I, p. 125—136.

\*\*) J. Combarieu, *La Musique et la magie*. 1909; Idem, *La Musique, ses lois, son évolution*. 1927 și *Histoire de la musique*. 1930.

\*\*\*) L. Blaga, *Forestre colorate*. 1925, p. 6.

\*\*\*\*) Combarieu, *Histoire de la musique*. I, p. 40.



nediferențiate toate ramurile culturii de mai târziu. Multă vreme însă cercetătorii au fost pasionați de găsirea unui izvor comun al magiei, din care s'ar fi răspândit la toate popoarele. Herodot considera Persia drept leagănul magiei, iar mai târziu această calitate a fost atribuită Caldeei și Egiptului (Lehmann, 1898). Căutarea ni se pare cu totul zadarnică, magia fiind un fenomen universal. Începuturi există de sigur, dar ele nu sunt databile în timp și nici localizabile în spațiu. Chiar mai mult, credem că magia reprezintă un fel de a gândi al omului destul de evoluat din punctul de vedere filozofic și ontogenetic. Popoarele primitive prin excelență sau protomorfe au o magie foarte redusă, unii nici nu o cunosc, copilul până la o anumită vârstă de asemenea nu o cunoaște, iar debilizii mintali sunt cu totul străini de gândirea magică.

Există aci un domeniu încă neexploatat în deajuns, ce revine de drept psihologiei comparative și în special etnopsihologiei. Personal, ne aducem aminte că în primii ani ai copilăriei, la vârsta de cinci-șase ani, primeam adesea aspre observații pentru pronunțarea unor cuvinte oprite într'un anumit timp. Astfel cuvântul „lup” nu trebuia pronunțat seara decât prin circumscriere, pentru ca lupul să nu fie adus prin magia cuvântului la turma de oi. De asemenea cuvântul „șarpe” nu trebuia pronunțat în postul Paștilor, pentru ca să fii ferit de șerpi în timpul anului. Și aceeași interdicție exista pentru cuvântul urs, uliu, ș. a. Dar cu toate lămuririle primite nu-mi dădeam de loc seama de semnificația magică a cuvântului tabuizat și habar n'aveam cum, prin simpla pronunțare a cuvântului „lup”, animalul care corespunde acestui nume poate într-adevăr să fie adus dela o mare depărtare. După vreo doi-trei ani, am ajuns să prind semnificația magică a cuvântului și chiar să o întrebunțez personal într'un mod destul de original.

În acest timp, mă interesa în mod deosebit din mitologia populară — pe care o credeam reală — diavolul sau „dracul” al cărui nume nu era tabuizat. Eram însă intrigat de faptul că drac aievea nu văzusem niciodată. Atunci m'am hotărât să recurg la proprietățile magice ale cuvântului. În câteva seri de-a-rândul, după ce se lăsa întunecul nopții, mă furișam în grădină și invocam persoana lui Satan prin cuvintele: „Drace, dacă exi-ti, vino să te văd!” Rezultatul a fost negativ. Dar îmi aduc perfect de bine aminte cu câtă sensibilitate cântăream fiecare cuvânt. Cuvântul „drace” îl pronunțam tare, cu o modulație familiară a vocii, ca și când m'aș fi adresat unei persoane cunoscute și prezente. În schimb, cuvântul „dacă” mă incomoda grozav. El exprima din partea mea o îndoială, un scepticism, față de existența pe care o invocam. În primele momente de insucces, am crezut că dracul nu se arată scepticilor, dar în urmă mi-am dat seama că acest „dacă”, expresia unei îndoieli, e de natură să îndepărteze existența pe care o invocam. Exemple similare se găsesc de sigur în viața fiecărui copil și psihologia ar găsi un material interesant studiind primele raporturi ale copilului cu principiile gândirii magice.

Am amintit că aceste principii sunt cu totul străine la un anu-

mit grad de inteligență redusă. Acum adăugăm că, după părerea noastră, fără să facem cercetări speciale pentru aceasta, debilizii mintali nu pot să-și însușească semnificațiile de „tabu” și „sacru”. Aceste exemple, între multe altele, ar putea să dea de gândit celor care mai consideră magia ca produsul unei inteligențe inferioare.

Dar dacă din punctul de vedere psihologic gândirea magică va mai trebui să fie încă studiată, iar din punctul de vedere etno-sociologic începuturile ei sunt nedatabile, problema poate primi totuși o deslegare prin filosofia culturii. Astfel, încadrată în coordonatele sistemului filosofic al lui Lucian Blaga, magia este încercarea primordială de a revela misterul. Creațiile gândirii magice nu sunt însă revelații propriu zise, ci simple plâsmuiri stereotipe. Magia s'ar situa deci între creația culturală propriu zisă, care începe cu mitologia, și între civilizația astilistică creată în ordinea de existență biologică a omului\*).

Dar, indiferent de explicațiile ce s'au dat până acum magiei, cercetările pozitive asupra ei, studiul fenomenelor ca atare, sunt un bun câștigat pentru știința etnologică. Astăzi se cunosc, cel puțin în liniile generale, principiile după care operează gândirea magică. Opera lui Frazer, Durkheim, Lévy-Bruhl, Cassirer, ș. a. sunt fără îndoială un imens material de fapte, indiferent de teoria prin care au fost interpretate.

Unul din conceptele fundamentale ale gândirii magice este „principiul activ”, existența unei forțe independente transmisibilă atât lucrurilor materiale cât și imateriale. Despre acest concept, noi cei de azi, cu mintea diformată de anumite tipare logice, ne putem face o idee foarte vagă. Acest principiu activ poartă diferite nume: mana, manitu, orenda, deng, etc. și însemnează aproximativ substanță, energie, acțiune și tot ce poate deriva din aceste calități. Dar prin faptul că nu există nimic în lume care să fie lipsit în esență de acest principiu, care poate uneori să nu aibă nume, l-am putea numi prin circumscriere și „calitatea adecvată” sau atributul fiecărei ființe. Orice existență este astfel investită cu un potențial latent pe planul esențelor, care realizându-se pe planul fenomenal devine „calitate-subiect”. Evident că circumscriem situația într'un limbaj numai aproximativ. Lévy-Bruhl a încercat o lămurire a problemei prin „legea participației”, iar E. Cassirer prin aceea a „coincidenței termenilor sau momentelor corelative”.\*\*)

\* \* \*

Principiul magic, activ, este atribuit de popoarele primitive și cuvântului și cântecului. Astfel la Huroni cuvântul „orenda”, echivalentul lui mana, însemnează cântec, rugăciune, formulă de incantație și puterea care le este atribuită. Despre credința în calitățile magice ale cuvântului și ale cântecului ne putem face o idee clară din mitologiile diferitelor popoare. În ceea ce privește cuvântul, e suficient să amintim geneza biblică și evanghelia lui Ioan,

\*) Lucian Blaga, *Despre gândirea magică*. București. 1941.

\*\*\*) Cl. L. Blaga, *Eonul dogmatic*. 1931, p. 114.

sau în altă ordine de idei, cuvintele „tabu“, care nu trebuie rostite, pentru a nu atrage, prin aceasta, anumite consecințe nefavorabile. Un pasionat cercetător al vechiului Egipt, Maspero, subliniază importanța cuvântului pentru promovarea magiei în Orient, cuvântul constituind aci instrumentul principal al preotului magician. „Cuvântul este acela, spune Maspero, care se duce departe să caute și să aducă invizibilul, el este acela care săvârșește tot ceea ce e necesar. Și fiecare sunet pe care îl emite preotul are o putere particulară ce scapă muritorilor de rând; dar inițiații o cunosc și se folosesc de ea. Cutare notă supără spiritele, le liniștește sau le atrage; alta acționează asupra corpurilor. Combinând o notă cu alta s'au alcătuit acele melodii pe care magicienii le cântă în timpul evocărilor lor; dar cum fiecare din ele are puterea sa particulară, trebuie o foarte mare grijă pentru a nu inversa ordinea și a nu le substitui între ele, căci în acest caz se pot întâmpla cele mai mari nenorociri“\*.)

Tot în legătură cu proprietățile magice ale cuvântului trebuie să amintim blestemul, anatema, jurământul, și aceeași origine magică o au injurătura, urarea și salutul. Cuvântul rostit în una din aceste formule are o greutate incomparabil mai mare decât în vorbirea obișnuită. Când îi spui cuiva „Bună ziua!“ nu însemnează inițial decât că-i dorești să aibă o zi bună. Tot așa urările de „drum bun“, „Dumnezeu să-ți ajute“, și atâtea alte expresii devin azi stereotipe au o transparență magică. Cuvântul rostit simplu cu atribute magice se întrebuițează de obicei numai în raporturile interpersonale. Față de lumea supraumană, zei, demoni, și chiar natură se întrebuițează aproape întotdeauna cântecul magic, incantația, care adesea poate fi o simplă recitare monotună, dar ajungând până la melodii complicate.

Referitor la cântecul magic un cercetător englez, Engel, a scris un studiu voluminos. Combarieu de asemenea dă numeroase exemple din care se poate vedea cum cântecul magic are cele mai diverse întrebuițări. Cu ajutorul cântecului magic, spune Combarieu, primitivii au crezut că totul e posibil. El acționează asupra spiritelor, animalelor, fenomenelor naturii, oamenilor, cu un cuvânt prin incantația magică se crede că pot fi schimbate însuși legile naturii.

Am văzut că în Egipt cântecul magic a devenit apanajul unor inițiați. Această tendință de instituționalizare și individualizare a cântecului culminează în tema lui Orfeu din mitologiile diferitelor popoare. Hindușii au pe Crișna-Govinda, care păzește turmele lui Nanda. În timp ce cântă din fluier, oile se adună în jurul lui într-o atitudine de tandreță și admirație. Finlandezii au pe al lor Wäinämöien. Reminiscentă din această credință, surprindem, pe cât ni se pare, în acea neistovită baladă a „Mioriței“. Ultima dorință a ciobănașului este de a i se pune la cap un fluier ca, vântul bătând, prin el, să strângă oile prin cântecul lui :

\*] Maspero, *Études de Mythologie et d'archéologie égyptiennes*, I, p. 106, cit. Combarieu, *la Musique*

Și oile s'or strânge  
pe mine m'or plânge  
Cu lacrimi de sânge.

Dar și în balada „Păunașul codrilor” cu varianta „Vidra” eroul, adresându-se iubitei să-i cânte cântecul ei favorit, primește următorul răspuns:

Eu, bădiță, l'oiu cânta  
dar codrii s'or *rășurna*,  
apele s'or *turbura*,  
brazii mi s'or *scutura*,  
munții mi s'or *clătina*;

Și aceeași temă o întâlnim în balada „Mihul Copilul”:

Merge el cântând  
din cobuz sunând  
codrii *desmierdând*.

Firește că această acțiune exercitată de om asupra naturii prin intermediul cântecului constituie astăzi pentru cei mai mulți un simplu motiv de mitologie. La popoarele care mai trăiesc însă într-o mentalitate cu un pronunțat profil magic e o realitate de fiecare zi. Un astfel de motiv universal al incantației magice în raporturile omului cu natura sunt cântecele pentru provocarea ploii.

În evul mediu erau așa numitele „rogations” împreunate cu procesiuni numite „ad petendam pluviam” sau „ad petendam serenitatem”. În timpul procesiunilor se recita psalmul 147, aducându-se laude lui Dumnezeu care „împânzește cerul cu nori, pregătește pământului ploaie și face să crească iarbă pe munți”. Rugăciunile pentru ploaie sunt foarte frecvente în biserica ortodoxă și astăzi. În satele românești le găsim în tovărășia prototipului străvechiu „Caloianul” și „Paparuda”. Cităm două fragmente din aceste rugăciuni scrise de părinții bisericii ortodoxe. „Și cu milostivire, poruncește norilor din cer să sloboadă pământului ploaie la vreme, ca să-l răcorească și să crească iarbă dobitoacelor și verdeață spre slujba oamenilor, și să aducă roadele de trebuință vieții noastre<sup>\*)</sup>. „Deschide încuietorile cerului și dă ploaie pământului însetat și dobitoacelor și vietăților tale<sup>\*\*</sup>). Opunem acestor rugăciuni, derivate ale incantației magice, versurile Caloianului, culese din Moldova de Marian, care se găsesc și astăzi în cele mai multe sate românești:

Iani, Iani,  
Caliani!  
Ia cerului torțile  
și deschide porțile  
și pornește ploile,  
curgă ca șivoaiele,  
umple-se pâraiele

printre toate viile,  
umple-se lântânile  
să răsară grânele,  
florile, verdețele,  
să crească fânețele,  
să s'adape vitele,  
fie multe pitele!

Acest cântec magic e însoțit și de un anumit ritual. Femeile, dar mai ales fetele satului, fac din lut chipul unui om, mare ca de o palmă, pe care îl numesc „Calian”. Ii fac sicriu din scoarță, îl în-

\*) Carte de rugăciuni. Sibiu, Ed. Arhidiecezană, 1935, p. 36.

\*\*) Carte de rugăciuni. București, Ed. Fundațiile Regale, 1936, p. 237.

velesc cu un giulgiu și bocindu-l lugubru cu versurile citate il înmormântează\*). Aproape cu aceleași versuri se invoacă în unele sate o altă zeitate „Papaluga“ sau „Paparuda“.

Alteori incantația magică se întrebuițează pentru risipirea norilor, pentru a face timpul frumos. Astăzi versurile care erau recitate în aceste practici religioase și-au pierdut semnificația inițială trecând în folklorul copiilor, cari le recitează după trecerea ploii. În „Materialuri folkloristice“ publicate de Gr. Tocilescu găsim la capitolul „formule pentru copii“ versurile „Treci ploaie“. În același volum găsim mai departe aproape aceleași versuri intitulate „descântec pentru încetarea ploilor“:

Treci ploaie călătoare,  
că te-ajunge sfântul soare  
și-ți taie picioarele  
cu un maiu,  
cu un păiu,  
cu sabia lui Mihaiu,  
cu cuțite ascuțite,  
cu topoare ruginite.

Descântecul (cules din județul Neamț), care se mai întrebuițează în unele sate românești, este de asemenea însoțit de practica magică. Descântătoarea duce cu sine în mijlocul curții trei topoare și un cuțit. În timp ce descântă, femeia învârtește deasupra capului câte un topor amenințând ploaia. După ce sfârșește descântecul, împlântă primul topor spre răsărit, al doilea spre Capus, iar al treilea dincotro vine ploaia. La fel face și cu cuțitul\*\*).

La alte popoare, cum sunt Hindușii, ne spune Combarieu, sunt incantații speciale pentru cele mai variate fenomene ale naturii: frig, ploaie, căldură, noapte, zi, etc. Nu poți să cânti un astfel de cântec fără a atrage prin aceasta fenomenul respectiv. O legendă hindusă ne povestește că, un contemporan al împăratului Akber voind să cânte un cântec „al nopții“ în amiaza mare, s'a întunecat dintrodată pe distanța în care se auzea vocea cântărețului. Un alt cântec se numea „cel care arde“ și cine l-ar fi cântat fără să îndeplinească anumite ceremonii, trebuia să ardă prin foc. Împăratul Akber, crud și sceptic, poruncește într-o zi celebrului muzicant Noig Gopaul să-i cânte cântecul Noig Gopaul, după ce a căutat în zadar o scuză, s'a dus să-și ia rămas bun dela soție, apoi profitând de o clipă de libertate se aruncă până în gât în apele râului Juma. Dar abia a scos primele două note și apa a început să fiarbă, suferința nenorocitului cântăreț devenind îngrozitoare. El se rugă să fie grațiat, dar împăratul refuză. Noig Gopaul reia cântecul; atunci flăcările țâșniră din corpul său și, cu toate că era în apă, fu prefăcut în cenușă\*\*\*). Folklorul românesc poate opune, în oarecare măsură, acestor legende „cântecul ielelor“. Credința în eficacitatea cântecului magic o întrezărim adesea și la descântătoarele noastre, care ezită să-ți spună descântecul în afara unor

\*) S. Fl. Marian, *Descânțete populare române*. București, 1888, p. 299—300.

\*\*) Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*. București, vol. I. 1900, p. 510 și 1549.

\*\*\*) J. Combarieu, *La musique*, p. 109.

condiții prescrise.

Investită cu atâta forță magică, era firesc ca incantația să fie întrebuințată în cele mai diverse momente ale vieții. Exemplele se pot înmulți dela noi și dela alții. Incetul cu incetul funcția magică a cântecului a scăzut și i-a luat locul cea estetică. Funcția magică a rămas apanajul descântecelor propriu zise. Această situație se poate vedea și din analiza termenilor cu semnificație dublă: „magică” și „estetică”. Astfel termenii „cântec și descântec” au această semnificație dublă. La Romani versul, cântecul și magia erau denumite cu același cuvânt: *carmen*. Semnificația lui *carmen* o are la Greci *odé*, din care derivă cuvântul *odă*. Cuvântul *incantare* designează la origine o acțiune exercitată cu ajutorul cântecului asupra unei persoane sau obiect. La Francezi avem cuvântul *chant* (dela *canticum*) și *charme* (dela *carmen*) care are de asemenea o semnificație dublă. În limba românească acest dualism e și mai evident. Descântec însemnează în unele regiuni incantație, cântec și bocet. Termenul a „încânta” și-a pierdut însă sensul magic, păstrând numai pe cel estetic. Cuvântul a *fermea*, de origine grecească, păstrează ambele sensuri. Tot așa cuvântul *vraja* de origine slavă. Se vorbește de *vraja* sau poezia muzicii, dar și de *vraja* aruncată de magician. Studiul amănunțit al acestui paralelism ar duce de sigur la rezultate interesante. Deocamdată suntem siliți să trecem mai departe.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar dacă descântecul este precursorul cântecului, în special al celui popular, e firesc să existe între aceste două forme de manifestare ale sufletului omenesc anumite corespondențe, care la o analiză mai amănunțită se pot defini în termeni destul de preciși. De sigur, deosebirea esențială între descântec și cântecul popular provine din funcțiile lor deosebite, primul având o funcție magică, al doilea estetică. Totuși putem surprinde chiar la cel din urmă anumite rudimente de funcție magică îndeplinită altădată, care îi trădează originea. Chiar și nașterea diferitelor specii ale cântecului popular se pare că a fost determinată de anumite funcții magice ale incantației. Unii cercetători au mers așa de departe, încât au negat din motivele de mai sus întreaga valoare estetică a anumitor cântece populare, în special ale popoarelor primitive. E interesant de reținut că o astfel de atitudine extremistă a fost adoptată și de Th. D. Sperantia în studiul intitulat „Originea poeziei în formulele de magie”. Sperantia pornește dela lucrarea lui E. Grosse, „Inceputurile artei” negând orice valoare estetică a poeziilor citate de Grosse, pe motivul că nu au „scop estetic”. După Sperantia toate poeziile primitivelor nu sunt decât incantații, exorcisme, rugăciuni, sau alte produse inspirate din practica magiei. Așa de pildă, versurile citate de Grosse:

Cangurul fugea iute,  
dar eu fugeam și mai iute.

Cangurul era gras,  
eu l-am mâncat.  
Cangurul, cangurul!

sunt, după Sperantia, un descântec. Vânătorul nu se mai gândește la vânatul pe care l-a mâncat, căci nu-l mai interesează, el descântă ca să poată vâna de aci înainte, mâine, un cangur gras pe care să-l mănânce. De asemenea când primitivul pândește o focă ca s'o vâneze nu-i face poezie pentru a-i lauda calitățile, ci un descântec ca s'o poată prinde. Când e supărat pe un tovarăș, îi face un exorcism sau un blestem ca să scape de el. Iar când pleacă un prieten într'o călătorie îi face o urare, adică tot un descântec\*.

Tot din exorcism se pare că s'a născut și bocetul. Drept dovadă ar putea fi considerat faptul că în unele regiuni românești bocetul se numește „descântec”, iar bocitul „descântat”. Sperantia crede chiar că deosebirea între bocet și descântec, sau incantație, e câteodată numai întrebuițarea timpului și a modului. În bocet se zice „Niciodată nu-l voi mai vedea”, sau „Niciodată n'o să-l mai văd”, în descântec: „Niciodată să nu-l mai văd”. Formula magică primitivă din care a derivat bocetul, spune același autor, avea de scop să-l facă pe sufletul mortului să rămână acolo, în lumea morților. să nu se mai întoarcă la cei vii, ca să le facă rău ca strigoi. În sprijinul acestei teorii, am putea aminti practicile magice care însoțesc înmormântarea la diferite popoare. Cu timpul însă ideile despre morți s'au schimbat și împreună cu ele și descântecele au ajuns bocete, care exprimă nu frică de mort, ci părere de rău după el. Pentru originea magică a bocetului, mai putem aminti și următorul fapt. Pe mormintele vechilor faraoni s'au găsit gravate incantații magice pentru ca să-i apere de mușcăturile de șarpe. Din aceste incantații magice, prin care se urmărea asigurarea fericirii de dincolo, s'au dezvoltat probabil rugăciunile prohodului, sau inscripțiile de pe morminte, precum și expresiile stereotipe: „Dumnezeu să-l ierte”, „Fie-i țărâna ușoară”, ș. a.

Tot origine magică ar avea după Sperantia și colindele, care s'ar fi dezvoltat din partea narativă a incantației magice\*). La fel și pasteurile s'ar fi dezvoltat din partea descriptivă. Acest procedeu al comparației se poate aplica și altor specii de poezie populară.

Am amintit în altă ordine de idei legătura ce există între anumite formule recitate de copii fără să aibă vreun înțeles și formulele magice. Același lucru se poate spune și despre cântecele de leagăn. Mama care cânta copilului ca să-l adoarmă, nu se baza la început numai pe efectele muzicale ale descântecului, ci și pe calitățile sale magice. Drept dovadă ar putea fi citat descântecul adresat către „Muma pădurii”, prin care e rugată să-i dea somnul copilului.

Să doarmă ca lemnul,  
să tacă ca ulmul!

E vorba aci de somnul organic al plantelor pe care cânte-

\* Th. D. Sperantia, „Plugușorul descântec”, op. cit. p. 109—191.

\*) Th. D. Sperantia, *Mitrița și călușarii*. 1914, p. 151—152, 156, 158.

cul magic să-l transmită copilului. Această temă se poate găsi uneori și în cântecele de leagăn de azi, care și-au pierdut propriu zis semnificația magică. Cităm un astfel de cântec de leagăn dela Aromâni:

Vino, somnule, dela ușa  
să-mi iei pruncul de gât  
și să-mi-l duci sub trandafir  
ca să-i dai pâne cu vin;

Vino, somule, dela gutăiu  
să-mi iei pruncul cu bine,  
vino, somnule, dela vie  
să-mi iei pruncul cu tine\*).

De sigur, aceeași origine magică se poate atribui și cântecelor sau orațiilor de nuntă. Cu un cuvânt cântecele rituale, ce însoțesc riturile de trecere ale copilăriei, căsătoriei și înmormântării, cântecele vieții, bucuriei și morții, au o origine magică.

\* \* \*

Concluzia ce se desprinde din analiza sumară a faptelor este că poezia, privită ca o creațiune, ca un fapt concret, își are începuturile în magie. Aceasta e părerea admisă în general de Lenormand, Combarieu, Lalo, Sperantia, ș. a. Imnurile, odele și psalmii, care alcătuiesc poezia veche cultă, păstrează structura formelor magice. Această structură a trecut aproape neschimbată în bucățile lirice culte. În ceea ce privește exemplele date de noi în acest articol, ele au fost alese în general pentru a arăta originea magică a poeziei din punctul de vedere al „funcției” magice, care stă la începutul poeziei. Dar aceeași concluzie se poate scoate din analiza „formei” poetice: metrică, ritm, refren, repetiție, mimică, etc. care la început au fost create numai din considerații de natură magică. O analiză amănunțită în ceea ce privește transmisiunea elementelor formale în muzică face J. Combarieu, arătând că întreaga tehnică muzicală e de proveniență magică, trecând în muzica profană prin intermediul lirismului religios.

Dar alături de „funcția magică” și de „elementele formale”, se impune în legătură cu originea magică a poeziei și analiza elementelor de „conținut”. Se deschid aci două mari probleme cărora deocamdată nu intenționăm să le dăm un răspuns mai amănunțit: 1. Care sunt consecințele originii magice a poeziei din punctul de vedere al imaginilor întrebuițate și în special al metaforei? 2. Din lunga sa conviețuire cu magia, va reuși vreodată poezia să se „elibereze” de toate ițele magice? În această privință ni se pare că poezia a străbătut dela origini până astăzi trei faze principale: a) Faza inițială (incantația) când poezia avea funcție, formă și conținut magic. b) Faza intermediară (poezia populară și în parte și cea cultă) când dispare funcția magică păstrându-se numai elementele formale și de conținut. c) A treia fază spre care se îndreaptă

\*) Gr. Tocilescu *Materialuri folkloristice*, vol. II, p. 5.



---

poezia de azi (cultă) se caracterizează, pe lângă dispariția funcției magice, prin renunțarea la elementele formale, concentrându-se cu toate forțele asupra conținutului, în special asupra metaforei. Re-trasă în acest ultim sanctuar magic — metafora — poezia nu-l va putea părăsi decât prin negarea esenței sale.

GH. PAVELESCU

## IN VIA DEALTĂDATĂ

*Al toamnei trup de rugină  
Zvâcnește în freamăt de frunze:  
Subțire plâns de violină  
În inima plantei de spuze.*

*In via de-altădată te-aștept  
Să despoi boabe cu mâini subțiri,  
Cu grații pe buze și fragilul piept,  
Și sufletesc paradis în priviri.*

*Răscoapte boabe ca aurul 'nchis  
Sclopeau sub zmalț de cer purpuriu,  
Și mustul mierat, pe limbă prelins,  
Ne extazia în al serii sicriu.*

*Pe aleia anilor, luxul burghez  
Te-a sedus cu podoabe de perle...  
Solitar... o viață ireală visez  
În poeme cu cântec de mierle.*

*Aceeași toamnă: vremelnic popasul  
Așterne rugină pe frunze sleite.  
În vie-ți aud iarăși glasul  
Ca un ecou din zile-amurgite.*

*Boabele răsfrâng culori de aramă  
Ca păru-ți aromit și acelaș nectar.  
Via din anii amintirii te cheamă  
Cu straniu-i glas, din hotar în hotar...*

IONEL GIURCĂ

# N E M U T Ă M

Când am intrat pe poartă am găsit-o pe mama certându-se cu măistorița Kati, proprietăreasa. Din câte puteam înțelege, sfada se iscase din pricina găinilor mamei, cari mâncaseră niște flori și spărseseră vreo două ghiveciuri cu mușcată.

Marile evenimente au totdeauna cauze ridicol de neînsemnate. Am putut verifica acest fapt de numărate ori și îmi închipui că războiul troian nu este singurul exemplu. În cazul de față lava-vina a fost pornită de niște găini ahtiate după verdeață. Îți vine să râzi, când te gândești că fapta într'adevăr necugetată a acestor orătânii a atras după sine un lucru așa de însemnat ca mutatul nostru în ulița Morii. Căci iată cum se termină cearta mamei cu măistorița Kati:

— Eu găinile nu mi le tai și pace! Ori să le țin toată ziua închise ca pe niște roabe? Asta n'o fac în ruptul capului. Că nu-se eu Unguroaică cu inima de câne să fiu în stare de așa ceva.

Măistorița se făcu roșie ca creasta cocoșului nostru.

— Așaaa? Cu inima de câne? Apoi să faci bine să te cari din casa mea Du-te la Valahii dumitale cu inima de bou. Să vedem, cine te primește în curtea lui cu un cârd de găini după dumneata?

— Om vedea dac om trăi. Da'n hârbutura dumitale de cocioabă să mai stea și bufnițele. N'aș sta nici de-ar fi acoperită cu aur, nu cu șindrilă putredă ca asta, de te plouă și te ninge în ea ca afară.

Mama exagera desigur, căci chiar ca afară tot nu ploua în casa aceea. Iacă, picura nițel în bucătărie, pe lângă horn. Cât despre nins, mă indoiesc că zăpada ar putea pătrunde pe unde abia intră ploaia. Dar am băgat de seamă de pe atunci că „oamenii mari“, la mânie, cam fac din țânțar armăsar. Cea mai bună pildă era mama, care în împrejurări normale ar fi preferat să-și muște limba decât să spună un neadevăr. De două luni, de când stăteam în chirie la Unguroaică, ploase de vreo două-trei ori. Imi aduc aminte că într'o zi fusese o furtună neobișnuit de puternică. N'am observat totuși ca mama să fi fost prea indignată din pricina picăturilor de ploaie prelinse pe lângă horn.

— Uite, Nicolae, spuse ea către tata, „cam picură“ aici. N'ai putea bate niște șindrile noi în locul celor putrede?

Tata a dat din cap și a rămas să le bată într'o zi, când va avea vreme. Faptul nu avea deci nici pe departe importanța pe care i-o atribuia mama în toiul discuției.

Dar nu vreu să spun că exagerarea era o meteahnă particulară a mamei. O avea, în aceeași măsură, și măistorița Kati. Nu spusese ea oare că mama are un cârd de găini, când în curtea noastră nu viețuiau decât două puicuțe și un cocoșel?

Firește, în vremea aceea gândurile mele nu aveau formula-

rea de azi dar înregistrăm destul de viu faptele și urmăream cu mult interes desfășurarea evenimentelor. Dacă mi-ar fi cerut cineva părerea, aș fi susținut fără șovăire continuarea ostilităților. Motivele? Mai târziu. Dar cearta continua și fără intervenția mea.

— Hârbuitură, casa mea?! De aia mi te-ai milogit o săptămână să ți-o închiriez? Siiigur, acum nu-ți mai place în partea nemțească, printre oameni cumsecade, printre domni. Cine a crescut în gunoi, vrea să și moară în gunoi. Trebuia să rămâi dela început în țigănia voastră din partea cealaltă. În casele de acolo nu vă plouă, căci sunt toate acoperite cu... paie.

— Nu știi dacă-s țigancă fiindcă am locuit zece ani în cinste și omenie în partea românească, — zise mama apăsât. Dar eu, cu mintea mai prostească, zic că-i mai țigancă cine-și frământă pâinea în lighianul în care-și spală murdăria; cine poartă ciorapi de mătasă peste râpul de-un deget. Hai „doamnă” arată-ți picioarele, să-ți arăt cine-i Țigancă.

Măistorița rămase buimacă sub ploaia de invective ale mamei. Deschise gura, se uită la picioarele într'adevăr jegoase, o privi pe mama cu ură, apoi se întoarse brusc, își ridică fusta, se desgoli până la brâu și bătându-se de câteva ori peste partea desgolită, țipă:

— Na, picioare! Na râp! Na, picioare! Na râp! Și fugi plângând în casă.

Eu aplecai capul rușinat de întorsătura neașteptată și mă dădui după fusta mamei, care, făcând o strâmburătură de dispreț rosti scurt ca o sentință:

— Scroafă!

Apoi mă luă de mână și-mi zise cu blândețe:

— Hai, Puiule, la masă. C'apoi, după amiază ne căutăm altă casă.

— Ne mutăm, mamă? — întrebai eu cu îndoia'a în glas.

— Mai întrebî?

— Dar dacă nu vrea tata? — rostii cu teamă.

— Vrea!

— Și... unde, mamă?

— Oriunde. Adecă, nu oriunde. Aici printre păgâni nu mai stau, mergem dincolo, la ai noștri, în partea românească.

— O, mamă!

Nu locuiam în casa măistoriței decât de două luni, dar mi se părea că am stat un veac. Zilele îmi treceau triste ca ale unui condamnat. Nu aveam niciun prieten Copiii de aici, de peste pod, erau cu totul altfel decât cei de peste râu. Vorbeau altă limbă, aveau alte jocuri, nu era niciunul de seama mea și toți străini de firea mea. Stăteam ceasuri întregi pe o bancă, în fața casei, urmărindu-le jocul de departe, cu teamă.

Și jocurile lor erau simple, dar foarte brutale. Mă'nspăimântau. De cele mai multe ori se jucau, după cât înțelegeam, de-a „jandarii și tâlharii”. Aceștia din urmă se ascundeau iar ceilalți trebuia să-i urmărească, să-i descopere și atunci cele două cete se

incă erau. Biruia totdeauna ceata „jandarilor“ cari deobicei erau mai mari și mai tari. „Vae victis!“ După mulți ani, când bătrânul meu dascăl de latină ne lămurea tragicul exclamației lui Brennus, fără voie mă duceam cu gândul la bieții „tâlhari“ de pe partea nemțească, trântiți la pământ, loviți cu pumnul, cu piciorul, cu „puștile“, plini de noroi, de cucuie, de vânătăi și sgârieturi. Și cum stăteam încrămențit, fără strop de poftă de a lua parte la jocul lor barbar, privirea îmi rătăcea plină de dor dincolo, spre ulițele românești, a Olarilor, a Caprii, a Mișeilor, a Morii, unde Laie, Traian, Liță, Sabin și atâția alții, pe care i-am cunoscut de când am deschis ochii în lume, se întâlneau, poate și atunci, într'un colț de stradă, lângă fântâna cu cumpănă, în șura lui Moș Talpeș sau în ocolul bisericii și țineau sfat:

— De-a ce ne jucăm? — întreba desigur Laie,

— Hai, de-a ascunsa! — propunea unul.

— Ori de-a fuga! — altul.

— Mai bine de-a lupu, și mielu, — venea o nouă propunere.

— Ba, că suțem prea mulți, — Se'mpotrivea cineva.

— Atunci de-a cătanele...

— Știți ce? De-a lotrii și pandurii! propunea poate tocmai Laie.

— De-a lotrii și pandurii. De-a lotrii și pandurii, — răsuna caldă aprobarea plenui.

— Laie alege!

Și Laie Talpeș, puil de Rumân, cu chipul de făciune și cu suflétul de crîn, „alegea“. Și toți primeau ca pe o distincție rară rolul ce li-l împărțea.

— Iulus, tu ești Săracul. Niță-i Copilul-beteag. Victor, doctorul. Mitru, farmacistul. Sandu să fie Omul-care-nu-vrea-să-ajute-pe-săraci. Cine vrea să fie pandur?

Și pe câtă vreme aici, la Ungnri, toți se imbulzesc în ceata jandarilor, dincolo, la noi, cinstea cea mare era să fii lotru. Căci în imaginația noastră lotrii nu erau tâlhari ci cavalerii fără prihană ai binelui din povestile bătrâne cu haiduci.

Așa se închegau jocurile noastre minunate, izvorite din imaginația puilului de Rumân, trăite aevea și continuate adesea până în clipa tainică în care amintirile calde ale zilei ce a trecut se împletesc cu visele ce se țes sub pleoapele tot mai grele.

Da, „Jandarii și tâlharii“ și „Lotrii și pandurii“ erau în fond acelaș joc. Dar câtă deosebire de interpretare! Jocul celor de aici era o ramă fără chip, al nostru, operă de artă în cadru scump de aur.

Iată pentruce sfada mamei cu măistorița Kati în loc să mă întristeze, îmi cauza o ascunsă bucurie și-mi trezea nădejdea evadării din această parte a orașului, în care trăiam ca un exilat.

Drumul până la fabrica de bere, la care lucra tata, l-am făcut croindu-ne tot felul de planuri. Și suflétul mamei se deschidea înaintea mea ca o carte până atunci necunoscută. Cum i se aprinseră obrăjii, cum îi tremura glasul de bucuria ascunsă a plecării. Și am înțeles deodată că mama ca și mine trăia aici ca o floare

mutată într'un pământ nepotrivit, că dorul reîntoarcerii ardea în inima ei mocnit, sub cenușa grijilor de toată ziua.

Dar pe măsură ce ne apropiam de fabrică, teama că tata nu va fi de partea noastră se strecura tot mai mult în inima mea. Căci tata nu era omul cu care puteai glumi. Dacă el rostea un „nu” întărit cu un pumn în masă, erau zadarnice toate rugămintele și lacrimile, linguşirile și supărările. Și eu știam foarte bine că nu se lasă influențat de „niște fleacuri muieresti” pentru a lua o hotărâre așa de gravă ca mutatul nostru. Nu putui se nu pun mamei încă odată întrebarea :

— Dar dacă tata nu vrea ?

Mama nu-mi răspunse. Mă privi doar serioasă și un zâmbet abia perceptibil îi juca pe buze. Am revăzut acest zâmbet de multe ori în anii copilăriei mele. l-am îndrăgit, l-am pândit adesea și am suferit când a început să apară din ce în ce mai rar, până când a dispărut definitiv de pe buzele tot mai strânse ale mamei.

Dar în vremea aceea mama își avea armele ei și tata călcâiul vulnerabil pe care numai ea îl cunoștea. De aceea n'am priceput rostul celor două țigări pe care mama le cumpără dela o prăvălie și le vâri în coșul cu mâncarea tatei. O auzisem destul de des cântind împotriva obiceiului „de a sufla banii în vânt”, pe care-l luase tata de când lucra la fabrica de bere. Și era cât pe aci s'o dau de gol când o auzii la desfacerea coșului cu mâncare :

— Tâlharii ăștia de negustori nu mai știu cum să-ți stoarcă banul din pungă. Ca să nu-ți mai dea restul la târguieți, îți scot ochii cu două țigări. Ci-că n'au bani mărunți.

O ascultai mirat. Dar privirea ei luminoasă și limpede se odihnea în ochii mei și zimbetul acela jucăuș îi tremura pe buze. Am simțit, mai mult decât am înțeles, că mama a început lupta pentru înfăptuirea visului nostru, că ea se bate acum pentru binele meu și al tatei, care din cine știe ce pricină nu-și de încă seama ce e bine și că în această luptă mama era nevoită să se folosească de orice armă. Semnele arătau că cecece n'ar fi reușit cu forța, va reuși că înțelepciunea. Căci tata zâmbi mulțumit la vederea țigarilor, laudă mâncarea mamei și mă ciupi de obraz. Lucru rar.

Eu stăteam ca pe spini. Dar tot timpul mâncării părinții mei vorbiră foarte puțin și nimic despre mutat. De ce tăcea mama ? O. măicuța mea cea înțeleaptă ! Ea știa de pe atunci cecece eu am învățat mult mai târziu, pe propria mea piele :

— Nu cere nimic omului flămând. Când e sătul e de o mie de ori mai îngăduitor :

Și, fidelă acestei înțelepciuni, nu reîncepu ofensiva decât la împachetarea vaselor și exact în momentul când tata savura primul fum de țigară.

— Nicolae, — începu ea, — am să las coșul ăsta la tine. l'aduci tu diseară. Eu am puțină treabă în partea românească.

Bine, se'nvoi tata scoțând al doilea fum, — dar ce treabă ai pe acolo ?

Mama întârzie puțin cu răspunsul,

— Nici nu știu să-ți spun ori să nu-ți spun? Mi-e că te necăjești.

— Ei, haida, haida, că doar nu mi-o fi ars casa, să mă necăjesc.

— D'apoi, de ars nu ars, că n'ai, — zâmbi mama, — dar Unguroaica ne-a „abzis“ locuința.

— Eh, pe naiba! Până mâne se răsgândește ea. Ori vă împăcați voi. Căci mi se pare că v'ați ciondromănit iar. Hai? Las' că vorbesc eu cu Șandor.

— Ai putea vorbi, nu zic ba, — răspunse mama, lungind vorbele, — că nici mie nu-mi place să-mi mut cortul, ca Țigani, dar mă tem că nu-i de trăit într'o ogradă cu spurcata de Unguroaică.

— Dar ce naiba s'a întâmplat iară? — se burzului tata.

— Știi, puica aia sură, pe care ai cumpărat-o tu dela fermă?

— Ei, bine, ce-i cu ea?

— Zice s'o tai.

Sprâncenele tatei luară forma căciulei de pe „i“. Iubia păsările, mai ales soiurile rare. Mai curând să-i fi tăiat un deget decât să admită sacrificarea vreuneia. Și mama știa așa de bine acest lucru, cum știu eu Tatăl Nostru. Săgeata ei a nimerit în călcâiul vulnerabil.

— Să tai puica sură?! Mai bine îi tai ei gâtul murdar. Ce, i-a luat Dumnezeu și mințea ce o mai avea? Cum ajunge ea să pretindă așa ceva?

Și mama începu povestea cu pasărea nevinovată, dornică de verdeață, — că doar și ea are suflet! — și termină cu fusta ridicată a Unguroaicei. Deși am fost martor la cearta lor, în ruptul capului n'aș fi putut expune faptele așa cum știu mama, încât sentința să iasă firească și definitivă din gura tatei:

— Dacă-i așa, ne mutăm! Ducă-se Dracului cu casă cu tot. E plin orașul de case goale. Dar una s'o știi. M'am săturat de partea nemțească. M'am săturat! Hai, plecați!

Mama mă luă de mână și pornirăm, la început cu prefăcută încetineală, apoi din ce în ce mai repede, iar după ce ieșirăm pe poarta fabricii, o luarăm la fugă ca doi copii după o ispravă reușită și nu ne oprirăm până după primul colț de stradă, de frică să nu ne cheme tata înapoi.

Aici mama mă lăsă de mână, bătu din palme, se învărti râzând strengărește într'un călcâiu, apoi strângându-mă la pieptul ei și sărutându-mă cu căldură, îmi zise cu glasul voalat de plăcere biruinței.

— Ne mutăm, Puiule, ți-am spus că ne mutăm!

ION DEBU

# D O R N O U

Purtate de mirajul lânii de aur  
Vâslesc albe berze cu gâtul graur...  
Namile de abur pe câmpia goală  
Duhnind completează — o răscoală,  
Înalță vântul mai sus, departe  
Parfumul reavăn de ogoare sparte  
Suavi ghiociei încercându-și condurii  
Calcă delicat pe genele pădurii  
Bătrâne trunchiuri prin zarea oarbă  
Se 'ntind luminii dulceața să-i soarbă  
Ceru 'n mai albastru-și vopsește cetatea  
Iluminându-și singurătatea  
Codrul dibue prin ace de iarbă  
Să-și pieptene neîngrijita barbă  
Spre stele munți-și asmuță ereții  
Norii își ung corăbiei pereții  
Pe misterioase, nevăzute scripete  
Atelierul firii se umple de țipete  
N'au mai rămas din sloiuri nici mucuri  
Că-i tot împunse tăria din sucuri  
Mireazma zăpezii netopită încă  
Tămâiază tainic aer de stâncă  
Sub sculec de coaje, din negi păroși  
Mirați se uită muguri somnoroși,  
Obrajii fragezi cum și-i bulbucă  
Râde 'n penumbre dor nou de ducă...

# D I A C U L V A S I L E

Badea Vasile avea o comoară  
In viersu-i fin, când vrea să se avânte  
Cu izul liturghiei să te 'ncânte,  
Te alipeai de el ca de-o comoară...

---

Câmpia toată îl poftea să-i cânte  
Și el cu ochtoihu-i subțioară  
Hai, hai diece, suie și coboară  
Prin satele sticlind în răs de țante...

Odată însă, într'un miez de vară,  
Mireasa lumii i-a năbușit gura  
Și l-a mutat în curțile pământului...

De-atunci pe drum de ierburi și secară  
Câmpia-i caulă 'nzadar făptura  
Și viersul înfrățit cu cel al vântului...

## RĂU ÎMPĂRAT

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nici nu mai știi din care hâd coclaur  
O clănțanoasă și astută fiară  
Tot caută prilej, Suavă Țară,  
Să-ți smulgă frunții 'nmiresmatul laur...!

Mă 'ntreb în a furtunilor fanfară:  
E panteră, Rău Împărat, ori alt balaur...?  
Ca Sarea Mâții, mincinosu-i aur,  
Își tot arată 'ncovoiața ghiară.

În văgăuni te-ar coborî să-ți rupă  
Cu scrășnet de metal făptura crudă,  
Te-ar adăpa din a uitării cupă.

Să piară câți cunosc amara-ți trudă,  
Nimeni s'atingă stânca ce te-astupă,  
Nici plânsu năbușit să ți-l audă...!

TEODOR MURĂȘANU



# PE MARGINEA CĂRȚILOR

**S. Tamba: Iluzie și realitate**, poezii. Institutul de arte grafice Astra, Brașov, 1940.

Autorul, vechiu profesor de literatura română în Ardeal, și-a adunat, după îndelungată vreme, rodul poetic al unei tinereți care nu se cădea uitată, adăugând și câteva fructe coapte ale maturității, într-o carte de poezie.

Intr'adevăr, notațiile lirice sunt demne de toată atenția și ele aduc mărturia unui cercetător atent la toate tentațiile câte le pot aduce stihurile făurite cu mîgală.

Titlul oarecum de bonomă ironie nu reușește să umbrească textul atât de luminos al volumului.

„Imn soarelui” cuprinde o invocație a acestui „sâmbure de veșnicie”, cum îl numește poetul și totodată o enumerare a splendorilor răspândite de astru pe pământ.

Scaperi foc în harnici sape,  
Torni argint topit pe ape  
Și aprinzi sclipiri de stele  
În cercei și în mărgel;  
Iar în roua de pe plante,  
Pulbere de dinamită

Privești ruinelor, motiv atât de frecvent în lirica noastră, dă prilej d-lui S. T. să scrie evocatoarea odă „Sub ziduri străvechi”. Interesante sunt constatările lirice în „Tic-tac... Tic-tac... provocate de nesfârșita ritmică bătaie a ornicului.

Noutatea cărții o constituie câteva poezii pe motive epice, istorice sau folklorice, poezii scrise încă acum mai bine de 20 ani.

Așa vom aminti „Baia”. (Autorul adaugă următoarea prefață notă: Scrisă în 1917, cu ocazia aniversării a 450 ani dela victoria lui Ștefan cel Mare repurtată în vechea capitală a Moldovei asupra craiului ungar Matia. Un document al anului și sentimentului în care s'a zămislit).

Cu toată vechimea lor, versurile au o plăcută armonie, care îndreptățește publicarea lor:

În biserica din Buda  
Șapte popi își dau azi truda  
Să-i alunge visul-chin  
Craiului de neam străin,  
Fiu al lui Ioan Corvin.

Poezia se termină tot cu o rugă, la căpătâiul invinsului-rănit:

Popi străini,  
Popi calvini,  
Papistași  
Tuși și rași  
Și la Putna'n Bucovina  
Și-au uitat astăzi hodina  
Vrând să'năbușe lumina  
Ce'n cunună maestos  
Cripta Spadei lui Hristos,  
Care-a'ngenunchiat trufia



Craiului ungur Matia,  
Dar zadarnic, căci dreptatea  
L-a'nfrățit cu Eternitatea!

Remarcabile sunt deasemenea: „Pădurea Arsă“, în care ni se arată că nici corbul flămând nu mănâncă din cadavrul unui trădător; „Ochiul dracului“, cu patetica spovedanie a unui ucigaș fără voie; „Destin“, gloriificare a pedepsei drepte a lui Dumnezeu și „Piatra Dracului“, legendă, în stil poporan.

O mențiune aparte se cade să acordăm poeziei „În țintirim“ amestec de ironie și durere, în amara constatare a deșertăciunilor lumii.

Poetul rătăcește în țintirim și privește la feluritele cruci ale morților săraci și bogași. Dar să cităm, pentru savoarea lor deosebită, câteva versuri:

Mai la dreapta'n strat de flori,  
O columnă până'n nori,  
Sfidând crucile de lemn,  
Gropile fără de semn,  
Spune că sub ea își doarme  
Somnul, de vreo zece toamne,  
Patriotul regretat  
Miltiade G. Scarlat:  
Fost prefect, fost senator,  
Fost al Camerei decor,  
Care lasă vădăvite  
Opt consilii diferite.

În sfârșit vom cita în întregime „Unde-s“, pentru frumusețea și melancolia ei turburătoare:

Unde-s glasul melodie  
Și făptura-ți poezie.  
Gura fragedă'n surâs,  
Ochii cu-adâncimi de-abis  
Ochii, ochii, visătorii,  
Și obrajii cu bujorii?...  
Unde-s părul, corb, buclat,  
Ce pe-atâți ia-i înrmeccat,  
Măinile-ți mătase albă,  
Dinții, fildes, prinși în salbă?...

O Elenă re'nviată  
Din vremile de-altădată  
Ai fost tu, femeie, odată;  
O grădină'n apogeu,  
Mândria lui Dumnezeu!

Dar sosit-au hoții — anii —  
Invidioșii, dușmanii  
Și grădina de-altădată  
Azi i-o miriște uscată.

Ochii-albaștrii, visători,  
Mai vorbesc doar uneori,  
Cu-adânci mile de-azur  
Ce'ncânta o lume'n jur.  
Dece-a fost și nu mai este, —  
De-o minune de poveste...  
Uneori, căci alteori,

De cu seară până'n zori,  
Plâng pierdutele comort.  
Și vor plânge  
Pân 's'or stânge  
Și ultimele tresăriri  
De viață, din simțiri...

Am obiecta, profesorului nostru, întrebuițarea unor neologisme de dată recentă, de p. „favoare”, obiecție pe care, verbal, ne-a făcut-o, la rândul d-sale, la apariția fiecăreia din cărțile noastre de versuri.

### M. Sandovici: *Destinul Valorilor*. Vremea. 1940.

Autorul unor remarcabile lucrări de specialitate, dintre care vom menționa un studiu de strategie românească și două volume studii critice, d-l maior S. este și un sârguincios apărător al ideologiei naționaliste în al cărei domeniu activează cu deosebit talent și pricepere.

Spirit clar și bogat, temperament combativ și entuziast, generos întotdeauna în exprimarea ideilor, d-sa, cu grije specială față de patrimoniul național, și-a închinat o bună parte din activitatea scriitoricească cercetărilor asupra valorilor, în variile interpretări date acestora.

Astfel, după acele bogate semnificații, „Determinarea valorilor” și „Dinamica valorilor”, luăm cunoștință, deși cu întârziere de aproape doi ani\*), de această carte de amare adevăruri eterne, *Destinul valorilor*.

Sortită tiparului, scrierea care nu convenea regimului democratic al vremii când d-l maior S. o făcea publicului cunoscută prin conferință, avea să trezească multe comentarii și să aducă multe neplăceri celui care îndrăsnise să spună pe nume, în fața societății, obiceiurilor nefaste dela noi și de aiurea

În toate literaturile s'a scris cu prisosință — și ecouri sunt numeroase în literatura noastră — asupra destinului nefericit al oamenilor mari.

Elementele de valoare și valorile sunt, în cele mai dese cazuri, sortite ignorării de către vulg.

Anumite epoci contribuie, în largă măsură, la punerea în lumină sau la subestimarea valorilor adevărate.

Dela început, în „Originea problemei”, se debate chestiunea relativității noțiunii de valoare, în diferite timpuri și se scoate în evidență necesitatea promovării adevărului și dreptății în activitatea omenească.

Cu deosebire este interesantă constatarea făcută în urma comparației dintre mentalitatea luptătorului și a aceluia dinapoia frontului. E vorba, bineînțeles, de războiul trecut.

Pe de o parte o lume în sufletul căreia se formase „un simț de demnitate și dreptate rămas necunoscut încă celorlalți. Era fruc-

\*) Autorul a expus aceste idei, în formă de conferință, în Ianuarie 1939, în sala Delles.

tu educației de pe front prin suferință și jertfă“.

Pe de altă parte „Codașii frontului se cocoșase în ierarhie. Ei nu avusesse răni care să-i țină prin spitale sau să-i facă improprii serviciului la stat și printr'o manevră simplă cu vechi metode cunoscute s'au așezat în posturi de răspundere.

O statistică aproximativă ne arată că între elementele de conducere de după războiu, în toate domeniile de activitate (sublinierea e a noastră A. M). luptătorul adevărat s'a găsit întotdeauna în minoritate, dacă nu cu desăvârșire înlăturat.

De aci a luat naștere lupta între generații — cu referire specială la țara noastră — din care nu am avut decât de pierdut iar câințele amare cad tot pe capetele oamenilor de valoare ținuji în umbră.

Autorul nu propune și soluții, dar mai este nevoie ?

În situația specială în care ne-am aflat (deoarece scrierea de față are un răspicat accent profetic considerată în timpul cât a fost alcătuită) și care fatal trebuia să ducă la dezastre, scriitorul a găsit originea problemei de destin al valorilor ca și soluțiile (nepractice și utopice la acea dată) câte s'ar fi convenit să se adopte.

După sugestive exemple în „Filosofia destinului“, atenția ne este atrasă de capitolul „Procesul de premenire a elementelor“ și în special de noul mijloc de conducere a popoarelor, în vremea noastră: *Infiltrațiunea*,

„Pentru ca să cucerești astăzi un stat nu-i nevoie să-l ataci și să-i faci războiu. Lupta nu trebuie dusă contra popoarelor de care în definitiv ai nevoie ca element de producție, ci duci lupta contra elementelor lui proeminente, fie că sunt sau nu încă în posturile de răspundere.

Acest atac nu se duce fățiș, ci în culise prin compromitere și defăimare când nu și le poate apropia prin corupere.

Înlăturând pe rând aceste elemente prezente și viitoare dela conducere, locurile goale cată să fie umplute cu elemente favorabile sau incapabile, serviciile în timp de pace, ușor de exploatat în vremuri grele.

În „Aspecte de destin“ ni se dau exemple de destin al valorilor, din istoria omenirii.

„În general destinul adevăratelor valori sociale este tragic.

Cine a voit să propage adevărul a trebuit totdeauna să se pregătească de suferință“. (Sublinierea autorului,

D-l maior Sandovici insistă apoi asupra unei „educații prin durere“. „Suferința purifică și inobilează — accentuează D-sa — pe când traiul unilateral și monoton abrutizează și îndobitoceste pe om, limitându-i orizontul gândirii și eoul simțirii“.

În „Sociologia socială a destinului“ ni se arată unde pot duce statul ideologiile ce bântuie astăzi lumea.

În sfârșit, în „Considerațiuni finale“ se preconizează reinstalarea oamenilor de valoare în drepturile conferite de natură.

Ideia călăuzitoare este: apropierea de conștiința curată a omului, pentru utilizarea acestuia după meritele sale.

Carte grea de gânduri și bogată în semnificații morale; „Destinul valorilor“ este opera unui mare patriot, dotat cu o clarviziune stânjenitoare pentru mulți, foarte mulți corifei ai regimurilor politice românești, azi, din fericire, defuncte.

AUREL MARIN

**I. Lupaș, Studii, conferințe și comunicări istorice.** Vol. II. Cluj, 1940, 320 p., vol. III, Sibiu, 1941, 312 p.

În coloanele acestei reviste, care înbrățează cu deosebită atenție problemele noastre culturale și naționale, deopotrivă cu cele literare, nu va fi lipsită de interes semnalaarea contribuțiilor acelei istoriografii, care nu se limitează la acumularea și orânduirea simetrică a materialului de date și fapte documentare, ci — deplin stăpână pe aparatul tehnic al erudiției — pătrunde cu intuiția în fenomenele complicate ale trecutului, spre a reinvia formele de viață ale secolelor apuse. Aceasta e chemarea cea mai înaltă a cercetării istorice, și nu cea mai ușoară, căci noțiunea de „erudiție“ nu echivalează cu aceea de „concepție istorică“, deși cele două noțiuni sunt adesea confundate, iar rodul muncii de arhivar și colector de documente e încă departe de a însemna „istorie“. Darul de a evoca și învia valorile trecutului e un privilegiu ce nu se întâlnește prea des în rândurile cercetătorilor, și care, împreună cu erudiția savantă, e singur în măsură a da lucrări de un real sens istoric, integrate în cadrul spiritual al actualității, și cu rosturi formative pentru vremea noastră.

Ultimele două volume de „Studii, conferințe și comunicări istorice“ ale maestrului istoriografiei române de dincoace de Munți, profesorul Ioan Lupaș, merită o atenție deosebită, prin interesul de mare actualitate românească a chestiunilor istorice desbătute în cuprinsul lor, cât și prin valoarea lor culturală și chiar literară, pe care le o dă calitatea stilistică a scrisului. Orice nouă carte a Domniei sale înseamnă o substanțială contribuție nu numai la sprirea patrimoniului științific al specialității pe care o cultivă de peste patru decenii cu rară pasiune și competență, ci și la punerea în lumină a diferitelor aspecte ale istoriei culturii române. Volumul II din publicația semnalată aici a fost tipărit la Cluj în ultimele zile dinaintea evacuării, iar al treilea la Sibiu, în condițiile destul de grele ale refugiului, care au făcut să se resimtă, în câteva locuri, forma tipografică a textului. Cea mai mare parte din cele 37 de contribuții se referă la trecutul politic și cultural al românismului din Transilvania, în care autorul s'a dovedit a fi o autoritate incontestată, ceea ce îndreptățește speranța că el ne va da, în curând, o sinteză complectă a istoriei Ardealului Românesc. În capitole monografice separate și orânduite cronologic, este înfățișată istoria Ardealului în liniile mari și în notele ei substanțiale. O scurtă însușire a principalelor părți din cuprins va da o imagine a aportului respectabil din „Studii, conferințe și comunicări istorice“, cari adună în mănunchiu mai ales contribuții din ultimul deceniu, că-

teva mai vechi, și o serie de articole inedite.

În vol. II, comunicarea „Voivodatul Transilvaniei în sèc. XII și XIII” arată din nou străvechea obârșie românească a statului voivodal ardelean, uzurpat din secolul al XII de elemente străine, între cari mai numeroși sunt Ungurii, și din cari sunt studiați câțiva în articolele deosebite („Voivodul Ladislau”, „Voivodul Stibor”, „Un principe transilvan, rege al Poloniei: Stefan Bathory” — șvab de origine, „Gavril Bethlen”) Două mari figuri române de voivozi ardeleni: Ioan Huniade Corvinul, cel mai viteaz apărător al lui Christos, „fortissimus athleta Christi”, cum l-a numit papa Calixt, și Ștefan Mailat, descendent dintr’o veche familie de boieri români din Făgăraș (sec. XVI). E lucru cunoscut că voivodatul ardelean nu a gravitat niciodată spre Ungaria, de care era apropiat prin legături artificiale, și de care s’a despărțit de tot în sec. XVI („Desfacerea Transilvaniei de Ungaria și înălțarea ei la treapta de principat sub ocrotire otomană”). „Stăpânirea transilvană a lui Mihai Viteazul” e înfățișată atât sub aspectul militar-politic, cât și sub acela administrativ și național românesc. Câteva contribuții depășesc cadrul istoriei ardeleni („Atacul lui Carol Robert contra lui Basarab cel Mare”, „Gustav Adolf”, „Wallenstein” etc.). De un interes deosebit sunt două conferințe: „Miron Costin și concepția lui filosofică — religioasă asupra istoriei” și „Cel dintâiu umanist român: Nicolae Olahus din Sibiu”, din care spicuim acest pasaj: „împrejurarea că el (Nicolae Olahus) și-a desfășurat activitatea de parte de pământul patriei străbune, nu este un fenomen izolat, ci unul destul de frecuent în trecutul neamului nostru, atât de bogat în personalități istorice cari, neputând să-și găsească în solul natal condițiuni prielnice pentru afirmarea talentului creator — primit din tainele nepătrunse ale unei moșteniri fericite, — au odrăslit în țarina vecină contribuind, cu roadele muncii și cu faima numelui lor, la progresul altor neamuri străine. Dacă osămintele lor au fost coborâte spre odihnă de veci dincolo de sânul matern al gliei strămoșești, cel puțin numele cu bun răsunet al câtorva dintre aceste personalități istorice se cere desgropat din mormântul uitării și perpetuat în amintirea viitoarelor generații românești”.

În volumul III se acordă o deosebită importanță cercetărilor cu caracter cultural-bisericesc asupra secolului al XVIII—XX, fără a se nesocoti aspectele vieții politice. „Doctorul Ioan Piuariu (zis Molnar)”, oculist și profesor la Academia din Cluj, e cel dintâi care a încercat, în preajma anului 1790, publicarea unei gazete românești, proiect neizbutit din cauza intransigentei asupritorilor din acea epocă. În „Scrierile istorice ale lui Petre Maior” se dă o pregnantă caracterizare a autorului Istoriei pentru începutul Românilor în Dacia (1812) și al Istoriei Bisericii Românilor (1813): aceste cărți epocale „ni-l înfățișează pe protopopol Maior ca pe un scriitor preocupat în mod statornic de problemele istoriografiei române din timpul său și ca pe unul, care era stea stăpânit de iubirea adevărului atât de mult, încât începând a scrie istoria neamului său și a bisericii străbune, ia ca punct de mănecare aceste cuvinte ca-

racteristice: „cu anevoie iaste a nu grăi adevărul“ . . . Decât iubirea de adevăr, un singur sentiment era mai puternic în sufletul lui Maior: iubirea de neam, care l-a stăpânit în mod covârșitor în toate actele vieții sale, deci și în scrisul său”. — „Episcopul Vasile Moga și profesorul Gheorghe Lazăr“ prezintă pe marele dascăl al neamului în conflict cu chiriarul sibian, a cărui prigoană l-a determinat pe Lazăr să părăsească Ardealul, spre a așeza în Țara Românească. „Cea mai veche revistă românească“ e Biblioteca românească a brașoveanului Zaharia Carcalechi (1821), care arăta astfel rostul studiului istoriei romane: „De vreme ce dovedit lucru este că Români sunt viță de a Romanilor vechi, prea vrednic lucru este, ca Români să aibă cunoștință despre acei preastrăluciți ai săi strămoși și să știe minunatele lor fapte . . . Intru aceasta eu vreau să slujesc neamului meu și să dau la lumină Istoria Românilor cea veche, pe limba românească, dela facerea Romei“. — Comunicarea academică „Avram Iancu“ e una din cele mai reușite sinteze a vieții sbuciumate a Craiului Munților. — În „Cum vedea Alexandru Papiu-Ilarian la 1860 puțința de înfăptuire a Daco-României?“ se arată că în memoriul adresat lui Cuza Vodă, marele vizionar Papiu-Ilarian ajunge la concluzia că înșuși interesul Europei apusene reclamă crearea României Mari cu centrul în Transilvania, după ce demonstrase felul în care domnul României mici ar fi urmat să împlinească acest mareț vis; în fraza plină de avânt luminat dela sfârșitul memoriului — care face dovada unui adânc simț istoric —, Papiu Ilarian recunoaștea, între alte mari adevăruri, că „un instinct natural îi făcu pe Români să adopte cultura Europei latine, fără de care abia ar fi speranțe de scăpare în viitor“.

Din cuprinsul vol. III mai trebuiesc amintite câteva monografii scurte asupra unor remarcabile figuri ale vieții publice ardeleno-din sec. XIX—XX: Ioan Moga teologul, Partenie Cosma, Episcopul Nicolae Ivan, Vasile Goldiș, etc., două femei din trecutul românesc: Anastasia, mama lui Andrei Șaguna, și Anastasia Gojdu, soția marelui mecenat Emanoil Gojdu, ca și un mic studiu despre „un martir al Transilvaniei, preotul sas Stefan Ludovic Roth“. asasinat de unguri la Cluj, în 1849, și, la sfârșit, o conferință sugestivă și plină de actualitate istorică și politică: Mitul „sacrei coroane“ și problema transilvană“.

Această înșiruire cam lungă de titluri și citate a fost necesară pentru a ne da seama de bogăția și varietatea problemelor dezbătute în cuprinsul celor două volume de „Studii, conferințe și comunicări istorice“, cari alcătuiesc o galerie a marilor figuri culturale, politice și militare ale Transilvaniei românești. În cadrul unei antologii din paginile de înălțări glorioase și de prăbușiri dramatice sunt scoase în relief figurile de luptători cu condeii, cu cuvântul și cu spada pentru redeşeptarea neamului și îndrumarea lui pe căile luminii și conștiinței de sine, întru realizarea marilor lui rosturi istorice.

Trecutul nostru are o semnificație mai înaltă dacă studiul lui e pus în slujba ideii naționale românești — idee, care la noi n'a

degenerat nici odată, alunecând pe povârnișul șovinismului, ci s'a menținut cu strictețe în limitele adevărului. Acest din urmă postulat se bucură de respect unanim în istoriografia română, în al cărei cadru se cuvine un loc de frunte Transilvaniei. Cu acest prilej nu poate fi trecut cu vederea faptul caracteristic întregii directive a muncii de erudit și istoric a profesorului Lupaș: ideea că românismul din Transilvania — prea mult nesocotit de istoriografia noastră oficială — are o însemnătate mult mai mare în desvoltarea istorică — politică și culturală deopotrivă — a întregului neam. O observație superficială a înrădăcinat prejudecata că poporul român își are centrul vital, în prezent cași în trecut, în cadrul fostelor principate din Sudul și Estul Carpaților, față de cari Ardealul ar fi avut rolul unei simple anexe. Cercetarea nepreocupată a arătat însă că în multe privințe tocmai contrarul e adevărat, iar istoriografia tradițională românească din Ardeal a dovedit și susținut cu prisosință acest adevăr. Urmând marea linie istorică a lui Petru Maior, Șincai și Barițiu, profesorul Ioan Lupaș a pus, prin documentare și critică severă, pe baze și mai solide constatarea că centrul istoric al românismului e Transilvania, unde sunt cunoscute cele mai vechi organizații politice, militare și bisericești ale Românilor, și unde apar cele dintâi cărți românești, sub influențele apusene. Tot aici — și nu în Principatele guvernate de Fanarioți —, își are începutul în sec. XVIII mișcarea latinistă de renaștere a României moderne în urma contactului direct cu Roma și cu civilizația latină a Occidentului, care au adus descătușarea noastră din lanțurile seculare ale robiei slavone și grecești.

În aceste vremuri de răscruci și de epocale frământări, nimic nu poate contribui în mai mare măsură la păstrarea încrederii nesdruncinate în puterile eterne ale neamului, decât cunoașterea și exaltarea trecutului, rezervor nesecat de virtuți și călăuzitor al marilor destine istorice românești. Istoria națională poate grai cu înțelepciunea bătrânească a marelui cornicar Miron Costin: „Caută-te dară acum, cetitorule, ca într'o oglindă și te privește, de unde ești, lăpădând dela tine toate celelalte basme câte unii au însemnat de tine de neștiință rătăciți, alții de zavistie, care din lume între neamuri n'au lipsit niciodată, alții din buiguite scripturi și deșerte. Iară nu numai numele acesta, precum ai înțeles că este tot unul la toate țările și al tău și al Italiei, ci și dintr'altele te vei cunoaște: obiceiuri, hire, graiul și până astăzi că ești drept Vloah adevărat Râmlean”.

ION I. RUSSU

**Ion Munteanu, Băiatul Popii Niculae,** roman, Editura Română Ardeleană, Buc. 1941, 245 pp. Lei 100.

O carte ieșită din durerea românească a granițelor sfâșiate. Ion Ardeleanu atacat de cete de secui pe străzile Clujului din 1918, este salvat de frumoasa unguroaică Margareta, de care nu se va mai despărți, cu toate povețele părinților, se va căsători cu ea, va avea un fiu, pe care îl va chema Niculae, ca pe moșul său, preo-



tul dârz dintr'un sat necăjit din părțile Clujului. Ion va participa cu frenezie la toate evenimentele care se precipită, care aduc întregirea Românilor și sbuciumul așezării noului stat pe temelii trănice. În luptele partidelor va ajunge deputat, se va îmbogați. Margareta îl va înșela iar el va decădea groaznic, rămas singur cu Nicolae, care la rândul său făcând parte dintr'o grupare extremistă națională, va fi executat în piața Clujului, împreună cu alți camarazi. Suferința îl va purifica pe Ion Ardel-anu. Între timp se pecetluisese soarta Ardealului. Ion era cât pe-acți să fie din nou executat în piața Clujului de către cete de unguri răzbuțitori. Scăpă printr'o minune. Se pregătește de refugiu. Pe dealul Feleacului în sus se trezi alături de un moșneag mai alb de cât el, care îl încredințează că și el era să fie spânzurat. O împrejurare neprevăzută l-a scăpat. Acum se refugiază și el în țara liberă. Duce o traistă plină cu merinde, din care îl imbie pe Ion Ardeleanu, apoi mai privind odată în urmă spre ce lasă, urcă vârtos, învărtindu-și toiagul de câteva ori în aer... Așa dar un roman a cărui acțiune se extinde pe mai mult de două decenii de viață românească. Lucrările care cuprind de-odată atâta spațiu, de regulă cad în prolixitate. Cartea d-lui Ion Munteanu însă e o lectură palpitantă, extrem de interesantă. Toate paginile îi sunt încărcate numai de viață și evenimente reale, de cea mai recentă materie. Istoria Ardealului și a României, din timpurile două decenii este fericit împletită, cu momentele de mărire și cădere, cu perioadele de bucurie și de gană după situații, cu luptele și cauzele dezastrelor țării și ale indivizilor. O frescă a vieții românești de după unire. Iată de ce cartea oferă o lectură captivantă. În ea ne regăsim pe noi înșine, cu întreg sbuciumul nostru, peste care s'a așternut de către autor un voal ușor și străveziu.

**Olga Greceanu: Pe urmele pașilor tăi, Iisus...** Colecția „Universul Literar”, 64 pag. Lei 60.

O carte care te reține ca o răcoare discretă, ca o mireasmă de floare rară. Am citit cu plăcere multe cărți de călătorie, unele încântătoare, altele mai puțin, după cultura autorului și felul notațiilor sale. Cartea aceasta însă, „Pe urma pașilor Tăi, Iisus...” de Olga Greceanu, e mai mult decât un caet cu note de călătorie. E o carte în care notele despre locuri și oameni se împletesc minunat cu efuziunile unei inimi profund religioase. Cu această sinceritate autoarea își răpește lectorul cu sine purtându-l prin locurile biblice ale Egiptului și ale Palestinei și făcându-l să simtă aceleași emoțiuni la atingerea sacrelor urme și monumente pe unde a umblat odată Mântuitorul. „De șase săptămâni, de când sunt aici în Egipt, am deprins un fel nou de a vedea, de a gândi, de a da sau nu importanță lucrurilor lumești, un fel nou de a judeca, de a prețui, de a admira, de a mă lăsa pe mine insumi în spațiu... Ce mai înseamnă micile noastre încercări de artă, când alții, cu mult înainte au ridicat uriașe piramide, sfînși imenși cu labele întinse deasupra unui deșert...” Tablou însoțit de reflexii adecva-

---

te, care se va preschimba câte puțin în încântare și imn, pe măsură cu autoarea va pătrunde tot mai adânc în pământul biblic. „Strămoșii mei de secole vor fi primit creștinismul. Eu însă îmi cunosc bine ființa mea morală și deslușesc limpede că adevărata mea creștinare, adevărata ucenicie întru Christos, adevărata iubire pentru Mântuitorul meu, abia acum începe...” exclamă la atingerea sycomorului din Matarya. Urmează apoi paginile închinare la Ierusalimului, Sfântului Mormânt, Crucii, Viei Dolorose, Zidului Plângerii, Muntelui Măslinilor și drumului spre Behleem, Marea Moartă, Nazareth și Capernaum, către Damasc...

„Deacum voi cunoaște Temple și Zei păgâni, voi privi statuia lui Jupiter și a lui Bacchus și nu voi înțelege nimic, fiindcă nici nu mai vreau să înțeleg ceva ce n'a cunoscut Iisus... Dar nu va fi nevoie decât de câteva ceasuri ca să aflu, că așa cum în Egipt, la porțile orașului Memphis, statuia lui Oziris cu Horus în brațe s'a prăbușit cu fața la pământ la vederea Fecioarei cu pruncul Iisus, așa, de 2000 de ani, toți Zeii Olimpului zac aci rostogoliți în praful păgân...”

Cuvintele aceste de încheiere au putut fi scrise numai de-o inteligență dublată de-o profundă religiositate și de semnificația în lume a Evangheliilor.

*TEODOR MURĂȘANU*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

## Bibliografie :

### CONVORBIRI LITERARE

apare lunar

Redacția și Administrația, București III. Str. Argentina, 39.  
Abonamentul pe un an Lei 360. — Exemplarul Lei 30.

---

### G Â N D I R E A

apare lunar

Redacția, București III. Str. Polonă Nr. 38.  
Administrația, Str. Domnița Anastasia Nr. 16.  
Abonamentul anual Lei 300.

---

### REVISTA FUNDAȚIILOR REGALE

odată pe lună

Redacția și Administrația, București III. B-dul Lascăr Catargiu 39  
Abonamentul anual Lei 360. — Exemplarul Lei 30.

---

### VIAȚA BASARABIEI

lunar

Redacția și Administrația, București, Str. Alexandru Donici 32  
Abonamentul anual Lei 250. — Exemplarul Lei 25.

---

### TRANSILVANIA

unar

Redacția și Administrația, Sibiu Str. Șaguna Nr. 6.

---

### LUCEAFĂRUL

odată pe lună

Redacția și Administrația, Sibiu, Str. Oituz, Nr. 4.  
Abonamentul anual Lei 300. — Exemplarul Lei 30.

---

### D A C I A

bilunară

Redacția și Administrația, București, II. Str. Dionisie, 65.  
Abonamentul pe an Lei 150. — Exemplarul Lei 10.

---

### CUGET MOLDOVENESC

lunar

Redacția și Administrația, Iași, Liceul Național. Str. A. C. Cuza  
Abonamentul pe an Lei 200.

---

### F A M I L I A

apare lunar

Redacția și Administrația, București, Str. Brezoianu, 33.  
Abonament pe un an Lei 300. Exemplarul Lei 30.

---

### MEȘTERUL MANOLE

apare lunar

Redacția și Administrația, București, B-dul Elisabeta, 41.  
Abonamentul pe un an Lei 200. Exemplarul Lei 20.

---

### CURȚILE DORULUI

apare lunar

Redacția și Administrația, Sibiu, Str. Tribnei, Nr. 27—29.  
Abonamentul pe un an Lei 250. Exemplarul Lei 20.

---

## TRIBUNA LITERARĂ

apare lunar

Redacția și Administrația, Brașov, str. Reg. Carol I. 56—58.  
Abonamentul, 1 an pt. partic. Lei 200. Instituții Lei 1000.  
Exemplarul Lei 20.

---

## CONTRAPUNCT

apare lunar

Redacția și Administrația, Timișoara I, Bul. Carmen Sylva, 44.  
Abonament anual Lei 100. Numărul Lei 10.

---

## REVISTA ROMÂNĂ

apare lunar

Redacția și Administrația, București, Calea Rahovei 59.  
Abonament anual Lei 1000. Exemplarul Lei 60.

---

## RAMURI

apare lunar

Redacția și administrația, Craiova  
Abonament anual Lei 200. Exemplarul Lei 20.

---

## CURRENTUL LITERAR

săptămânal

Redacția și Administrația, București I. Belvedere 6.  
Abonament anual Lei 250. Exemplarul Lei 25.

---

## CLAVIATURI

apare lunar

Redacția și Administrația, Brașov, Str. Mareșal Prezan, 45.  
Abonament anual Lei 300. Exemplarul Lei 25.

---

## LITORAL

apare lunar

Redacția și Administrația. Constanța, Str. Scarlat Vârnav, 26.  
Abonament anual Lei 100. Exemplarul Lei 5.

---

## ALBATROS

apare bilunar

Redacția și Administrația, București II. Calea Griviței, 257.  
Abonament anual Lei 100—160. Exemplarul Lei 6.

---

